

Cyngor Bwrdeistref Sirol Blaenau Gwent

Crynodeb archwiliad blynyddol 2020

Dyma grynodeb o'n harchwiliad ar gyfer Cyngor Bwrdeistref Sirol Blaenau Gwent. Mae'n dangos y gwaith a gwblhawyd ers yr Adroddiad Gwella Blynyddol diwethaf, a gyhoeddwyd ym mis Mehefin 2019. Mae'r crynodeb o'n harchwiliad yn rhan o ddyletswyddau Archwilydd Cyffredinol Cymru.

Mae rhagor o wybodaeth am y dyletswyddau hyn ar gael ar ein [gwefan](#).

Ynglŷn â'r Cyngor

Rhai o'r Gwasanaethau a ddarperir gan y Cyngor

Ffeithiau allweddol

Mae'r Cyngor yn cynnwys 42 o gynghorwyr sy'n cynrychioli'r pleidiau gwleidyddol canlynol:

- Annibynnol 28
- Llafur 13
- Annibynnol Lleiafrifol 4
- Save Us Now 1

Gwariodd y Cyngor £148.1 miliwn ar ddarparu gwasanaethau yn ystod 2019-20, sef y trydydd gwariant isaf o blith y 22 cyngor unedol yng Nghymru.

Ar 31 Mawrth 2020, roedd gan y Cyngor £14.7 miliwn o gronfeydd ariannol wrth gefn y gellir eu defnyddio. Mae hyn yn cyfateb i 9% o wariant blynyddol y Cyngor ar wasanaethau, sef y pedwerydd canran isaf (ar y cyd â chyngor arall) o blith y 22 cyngor unedol yng Nghymru.

Ffeithiau allweddol

Bernir bod 6 (13%) o'r 47 ardal ym Mwrdeistref Sirol Blaenau Gwent ymhlith y 10% mwyaf difreintiedig o blith ardaloedd Cymru, sef y 6ed uchaf o blith y 22 cyngor unedol yng Nghymru.¹

Rhagwelir y bydd poblogaeth Blaenau Gwent yn lleihau 0.7% rhwng 2020 a 2040 o 69,615 i 69,157, gan gynnwys gostyngiad o 9.9% yn nifer y plant, gostyngiad o 6.1% yn nifer y boblogaeth oedran gweithio a chynnydd o 24.2% yn nifer y bobl 65 oed a throsodd.²

Dyletswyddau'r Archwilydd Cyffredinol

Rydym yn cwblhau gwaith bob blwyddyn i gyflawni'r dyletswyddau canlynol

- Archwilio Cyfrifon**

Bob blwyddyn, mae'r Archwilydd Cyffredinol yn archwilio datganiadau ariannol y Cyngor i sicrhau bod arian cyhoeddus yn cael ei gyfrifo'n briodol.

- Gwerth am arian**

Mae'n rhaid i'r Cyngor roi trefniadau ar waith i gael gwerth am arian am yr adnoddau y mae'n eu defnyddio, a rhaid i'r Archwilydd Cyffredinol fod wedi'i fodloni ei fod wedi gwneud hyn.

- Gwelliant parhaus**

Mae'n rhaid i'r Cyngor roi trefniadau ar waith hefyd i wneud gwelliannau parhaus, gan gynnwys cynlluniau ac adroddiadau cysylltiedig, ac mae'n rhaid i'r Archwilydd Cyffredinol asesu a yw'r Cyngor yn debygol o fodloni'r gofynion hyn (neu wedi gwneud hynny).

- Egwyddor datblygu cynaliadwy**

Mae angen i gyrff cyhoeddus gydymffurfio â'r egwyddor datblygu cynaliadwy wrth bennu eu hamcanion llesiant a chymryd camau i'w cyflawni. Rhaid i'r Archwilydd Cyffredinol asesu i ba raddau maen nhw'n gwneud hyn.

¹ Diffinnir ardal yn y cyd-destun hwn fel 'Ardal Cynnyrch Ehangach Haen Is'. Ffynhonnell: Stats Cymru

² Ffynhonnell: Stats Cymru

Ers Gwanwyn 2020, mae'r pandemig parhaus wedi effeithio ar ein gwaith archwilio. Rydym yn cydnabod y straen enfawr ar wasanaethau cyhoeddus ac wedi ail-lunio ein rhaglen waith, ac wedi canfod ffyrdd newydd o weithio i leihau ei effaith ar ymateb cyrff cyhoeddus i COVID-19, gan barhau i gyflawni ein dyletswyddau statudol.

Er mwyn cyflawni dyletswyddau'r Archwilydd Cyffredinol, rydym yn cwblhau prosiectau penodol, ond rydym yn dibynnu ar waith archwilio arall hefyd, a gwaith rheoleiddwyr fel Arolygiaeth Gofal Cymru ac Estyn (yr arolygiaeth addysg). Rydym yn ystyried canfyddiadau ein gwaith archwilio wrth asesu a yw'r cyngor wedi rhoi trefniadau ar waith i sicrhau gwerth am arian. Ceir crynodeb o'n canfyddiadau a'n casgliadau isod.

Yr hyn a ganfuwyd gennym

Archwiliad o Gyfrifon 2019-20 Cyngor Bwrdeistref Sirol Blaenau Gwent

Bob blwyddyn, rydym yn archwilio datganiadau ariannol y Cyngor.

Ar gyfer 2019-20:

- Rhoddodd yr Archwilydd Cyffredinol farn ddiamod wir a theg ar ddatganiadau ariannol y Cyngor ar 3 Mawrth 2021.
- Er bod ein barn archwilio yn ddiamod, rydym wedi cynnwys paragraff Pwyslais ar Fater (fel gyda holl gynghorau Cymru) yn unol ag ISA706 yn Adroddiad ein Harchwilydd. Mae hyn yn ymwneud ag ansicrwydd prisio arwyddocaol ynghylch asedau eiddo ac asedau eiddo Cronfa Bensiwn y Cyngor o ganlyniad i effaith pandemig COVID-19.
- Paratowyd Datganiad Llywodraethu Blynnyddol ac Adroddiad Naratif y Cyngor yn unol â Chod CIPFA a chanllawiau perthnasol. Roeddent yn cyd-fynd â'r datganiadau ariannol a baratowyd gan y Cyngor a chyda'n gwybodaeth ni am y Cyngor.
- Fe wnaeth y Cyngor ddarparu datganiadau ariannol drafft ar 10 Medi 2020, ond roeddent yn anghyflawn ac yn cynnwys nifer o wallau sylweddol. Cynhyrchwyd ail set well o gyfrifon drafft i'w harchwilio ar 23 Medi 2020.
- Gwnaed nifer o newidiadau i ddatganiadau ariannol y Cyngor yn deillio o'n gwaith archwilio, a adroddwyd i'r Pwyllgor Archwilio yn ein Hadroddiad Archwilio Datganiadau Ariannol ym mis Mawrth 2021.
- Hyd yma, nid yw'r Archwilydd Cyffredinol wedi cyhoeddi'r dystysgrif sy'n cadarnhau bod yr archwiliad o gyfrifon ar gyfer 2019-20 wedi'i gwblhau oherwydd ein gwaith parhaus ar y pryderon a godwyd mewn gohebiaeth ynghylch Silent Valley Waste Services Ltd.
- Yn ogystal â chyfrifoldebau'r Archwilydd Cyffredinol dros archwilio datganiadau ariannol y Cyngor, mae'n gyfrifol am ardystio nifer o ffurflenni a hawliadau grant hefyd. Nid yw ein gwaith hyd yma wedi nodi unrhyw faterion arwyddocaol.

- Mae ffeithiau a ffigurau allweddol o ddatganiadau ariannol 2019-20 ar gael [yma](#).

Archwiliad Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol – Archwiliad o 'Gwella mynediad at fannau agored, a'u hansawdd, er budd ein cymunedau, busnesau ac ymwelwyr' (Hydref 2019)

Roedd yr archwiliad a gynhaliwyd gennym yn 2019-20 yn ystyried i ba raddau y mae'r Cyngor wedi gweithredu'n unol â'r egwyddor datblygu cynaliadwy wrth gymryd camau i gynyddu mynediad at fannau agored, a'u hansawdd, er budd ein cymunedau, busnesau ac ymwelwyr. Daethom i'r casgliad bod y Cyngor yn gweithredu yn unol â'r egwyddor datblygu cynaliadwy: mae'n cydweithio'n dda ag eraill, ond nid oes ganddo gynllun cydlynol clir ar gyfer yr hirdymor. Gallwch weld yr adroddiad [yma](#).

Gwelliant parhaus

Ardystiodd yr Archwilydd Cyffredinol fod y Cyngor wedi cyflawni ei ddyletswyddau cyfreithiol ar gyfer cynllunio ac adrodd ar welliannau, ac mae'n credu ei fod yn debygol o fodloni gofynion Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009 yn ystod 2020-21.

Cynaliadwyedd Ariannol (Mawrth 2020)

Yn ystod 2019-20, buom yn archwilio cynaliadwyedd ariannol pob Cyngor yng Nghymru. Yng Nghyngor Bwrdeistref Sirol Blaenau Gwent, daethom i'r casgliad bod y Cyngor, er gwaethaf hanes o orwario gwasanaethau, wedi cymryd camau'n ddiweddar i gynyddu lefel ei gronfeydd wrth gefn y gellir eu defnyddio a'i fod yn datblygu strategaeth ariannol fwy cynaliadwy. Gallwch weld yr adroddiad [yma](#).

Y Fenter Twyll Genedlaethol

Ym mis Hydref 2020, cyhoeddodd yr Archwilydd Cyffredinol ei adroddiad ar ganfyddiadau ymarfer paru data diweddaraf y Fenter Twyll Genedlaethol (NFI) yng Nghymru. Roedd yr ymarfer yn helpu cyrff cyhoeddus yng Nghymru, gan gynnwys y 22 awdurdod unedol, i nodi twyll a gordaliadau gwerth cyfanswm o £8 miliwn. Mae'r adroddiad ar gael [ar ein gwefan yma](#). Mae'r Fenter Twyll Genedlaethol yn parhau i gael ei datblygu, ac yn yr ymarfer NFI arfaethedig (NFI 2020-2022), bydd gan awdurdodau lleol fynediad at ddata sydd wedi'i baru er mwyn helpu i nodi ceisiadau twyllodrus posibl ar gyfer grantiau cymorth busnes COVID-19.

Adolygiad dilynol o Iechyd yr Amgylchedd (Tachwedd 2019)

Buom yn ystyried a oedd gwasanaeth iechyd yr amgylchedd y Cyngor yn parhau i gyflawni ei rwymedigaethau statudol gyda llai o adnoddau. Daethom i'r casgliad bod y Cyngor wedi gwneud cynnydd o ran mynd i'r afael â'r argymhellion a godwyd yn 2014. Mae cydweithio â Chyngor Bwrdeistref Sirol Torfaen hyd yma wedi cyfrannu at allu'r Cyngor i gyflawni gyda llai o arian. Ar ôl i'r trefniant hwn ddod i ben ym mis Tachwedd 2019, bydd y Cyngor yn wynebu pwysau ariannol a gweithredol ychwanegol a allai effeithio ar ei allu i barhau i ddarparu gwasanaethau iechyd yr amgylchedd i'r un safon. Gallwch weld yr adroddiad [yma](#).

Adolygiad dilynol o Drefniadau Corfforaethol ar gyfer Diogelu Plant (Hydref 2019)

Nod ein hadolygiad oedd ateb y cwestiwn: A all y Cyngor ddarparu sicrwydd ei fod wedi mynd i'r afael â'r argymhellion a'r cynigion ar gyfer gwella yn adroddiadau cenedlaethol a lleol yr Archwilydd Cyffredinol a gyhoeddwyd yn 2014-15? Daethom i'r casgliad bod y Cyngor wedi gwneud cynnydd cyfyngedig o ran mynd i'r afael â'n hargymhellion blaenorol ac nad yw'r cynigion ar gyfer trefniadau gwella a diogelu yn ddigon cyson i roi sicrwydd ar draws pob maes gwasanaeth. Gallwch weld yr adroddiad [yma](#).

Adolygiad Dilynol o Gefnogi Cydnerthedd Ariannol (Awst 2020)

Nod ein hadolygiad oedd ateb y cwestiwn: A all y Cyngor roi sicrwydd ei fod wedi mynd i'r afael â'r cynigion ar gyfer gwella y manylir arnynt yng nghanlyniad adolygiad Cefnogi Cydnerthedd Ariannol 2018? Daethom i'r casgliad bod y Cyngor wedi ymateb yn gadarnhaol i ganfyddiadau ein hadroddiad: mae'n gwneud cynnydd yn erbyn y cynigion ar gyfer gwella ac wedi cynllunio gwaith yn y dyfodol i fynd i'r afael â nhw'n llawn. Gallwch weld yr adroddiad [yma](#).

Arolygiaethau eraill

Ystyriwyd adroddiadau Arolygiaeth Gofal Cymru (AGC) ac Estyn hefyd, ynghyd ag unrhyw gamau dilynol a gymerwyd gan y Cyngor mewn ymateb. Cyhoeddodd AGC Adolygiad o Berfformiad Awdurdodau Lleol ym mis Awst 2020; mae ar gael [yma](#). Ni wnaeth Estyn gynnal arolygiad o Wasanaethau Addysg Llywodraeth Leol Blaenau Gwent yn ystod 2019-20.

Astudiaethau Llywodraeth Leol

Yn ogystal â gwaith lleol ym mhob cyngor, bob blwyddyn rydym yn cynnal astudiaethau ledled y sector llywodraeth leol hefyd i wneud argymhellion ar gyfer gwella gwerth am arian. Ers yr adroddiad gwella blynyddol diwethaf, rydym wedi cyhoeddi'r adroddiadau canlynol:

Y 'Drws Blaen' i Ofal Cymdeithasol (Medi 2019)

Ystyriwyd effeithiolrwydd y 'drws blaen' newydd i ofal cymdeithasol, gan edrych yn benodol ar wasanaethau i oedolion. Er bod cynghorau'n atal y galw am ofal cymdeithasol, canfuwyd nad yw gwybodaeth, cyngor a chymorth yn effeithiol yn gyson. Gellir gweld yr adroddiad llawn [yma](#).

Adolygiad o Fyrddau Gwasanaethau Cyhoeddus (Hydref 2019)

Rydym wedi archwilio sut y mae Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus yn gweithredu; gan edrych ar eu haelodaeth, eu cylch gorchwyl, amllder a ffocws cyfarfodydd, y modd maen nhw'n cyd-fynd â phartneriaethau eraill, adnoddau a threfniadau craffu. Daethom i'r casgliad nad yw Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus yn debygol o wireddu eu potensial oni bai y rhoddir rhyddid iddynt i weithredu'n fwy hyblyg ac i feddwl a gweithredu'n wahanol. Gellir gweld yr adroddiad llawn [yma](#).

Cynnydd o ran gweithredu Deddf Trais yn Erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol (Tachwedd 2019)

Rydym wedi archwilio sut y mae dyletswyddau a chyfrifoldebau newydd y Ddeddf Trais yn erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol (Cymru) yn cael eu cyflwyno a'u cyflawni. Gwelwyd fod dioddefwyr a goroeswyr cam-drin domestig a thrais rhywiol yn cael eu methu yn aml gan system anghyson, gymhleth a thameidiog. Gellir gweld yr adroddiad llawn [yma](#).

Cysgu Allan yng Nghymru – Problem i Bawb; Cyfrifoldeb i Neb (Gorffennaf 2020)

Ystyriwyd pa mor dda mae gwasanaethau cyhoeddus yn ymateb i fater cysgu allan. Yn gyffredinol, gwelwyd fod ymateb i COVID-19 yn gyfle i gyrff cyhoeddus ddechrau mynd i'r afael â gwendidau hirsefydlog mewn trefniadau gweithio mewn partneriaeth sydd wedi eu hatal rhag mynd i'r afael â chysgu allan yn y gorffennol. Gellir gweld yr adroddiad llawn [yma](#).

Deddfu Gwell (Medi 2020)

Mae'r adroddiad hwn yn defnyddio pum adroddiad a gyhoeddwyd rhwng 2019 a heddiw yn edrych ar sut mae awdurdodau lleol yn ymateb i'r her o weithredu deddfwriaeth newydd. Mae rhoi deddfwriaeth ar waith yn dasg gymhleth, ac mae angen i Lywodraeth Cymru a'r Senedd roi ystyriaeth fanwl i'r dasg hon pan fyddant yn cynnig ac yn gwneud unrhyw ddeddfwriaeth newydd. Mae'r papur yn tynnu sylw at yr anawsterau a wynebir gan awdurdodau lleol a'u partneriaid yn y sector cyhoeddus wrth weithredu eu cyfrifoldebau newydd. Gellir gweld yr adroddiad llawn [yma](#).

Masnacheiddio mewn Llywodraeth Leol (Hydref 2020)

Mae cynghorau wedi ymgymryd â gweithgarwch masnachol ers amser maith, ac mae llawer o gynghorau'n archwilio cyfleoedd masnachol ychwanegol i liniaru yn erbyn y pwysau ariannol y maent yn eu hwynebu. Mae ein hadroddiad wedi'i anelu'n benodol at helpu aelodau etholedig ac uwch-swyddogion i archwilio a dyfarnu ar yr effaith bosibl ar eu sefydliadau wrth ystyried a ddylid ymgymryd â gweithgareddau masnacheiddio. Bydd hefyd yn helpu cynghorau i ddangos pa mor dda y maent yn cyflawni eu cyfrifoldebau o safbwynt sicrhau gwerth am arian. Gellir gweld yr adroddiad llawn [yma](#).

Gwaith sydd ar y gweill ar gyfer 2020-21

Edrychwyd hefyd ar yr heriau a'r cyfleoedd allweddol sy'n wynebu'r cyngor. Gallai'r risgiau hyn effeithio ar allu'r cyngor i gyflawni ei rwymedigaethau cyfreithiol mewn perthynas â'r egwyddor datblygu cynaliadwy, y defnydd o'i adnoddau a gwelliant parhaus.

Y risg a'r broblem fwyaf arwyddocaol sy'n wynebu cynghorau a'r sector cyhoeddus ehangach yn ystod 2020-21 yw pandemig COVID-19. Rydym wedi llunio ein gwaith i roi sicrwydd a her mewn ffordd sy'n helpu i gefnogi'r Cyngor drwy'r cyfnod hwn. Mae ein gwaith ar gyfer 2020-21 yn cynnwys:

- **Cynllunio adferiad mewn ymateb i bandemig COVID-19;**
- **Prosiect dysgu Covid – helpu i nodi a rhannu'r hyn a ddysgwyd o'r ffordd mae cyrff cyhoeddus wedi ymateb i'r pandemig;**

- **Sicrwydd ac asesu risg;**
- **Adolygiad o gynaliadwyedd ariannol y Cyngor;**
- **Adolygiad o Bobl, Perfformiad a Chydnherthedd Ariannol mewn Gwasanaethau Cymunedol; ac**
- **Adolygiad o benderfyniadau a yrrir gan ddata.**

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn annibynnol ar y llywodraeth, ac fe'i penodir gan Ei Mawrhydi y Frenhines. Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn ymgymryd â'i waith gan ddefnyddio staff ac adnoddau eraill a ddarperir gan Swyddfa Archwilio Cymru, sy'n fwrdd statudol a sefydlwyd at y diben hwnnw ac i fonitro a chynghori'r Archwilydd Cyffredinol. Mae'r Swyddfa Archwilio yn atebol i'r Senedd.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn archwilio cyrff llywodraeth leol yng Nghymru, gan gynnwys awdurdodau unedol, yr heddlu, gwasanaethau prawf, awdurdodau tân ac achub, awdurdodau'r parciau cenedlaethol a chynghorau cymuned. Mae hefyd yn cynnal astudiaethau gwerth am arian llywodraeth leol ac yn asesu cydymffurfiaeth â gofynion Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009.

Y tu hwnt i lywodraeth leol, yr Archwilydd Cyffredinol yw archwilydd allanol Llywodraeth Cymru a'r cyrff cyhoeddus a noddir ganddi ac sy'n gysylltiedig â hi, Comisiwn y Senedd a chyrff y Gwasanaeth Iechyd Gwladol yng Nghymru.

Archwilio Cymru yw'r enw cyfunol anstatudol ar gyfer Archwilydd Cyffredinol Cymru a Swyddfa Archwilio Cymru, sy'n endidau cyfreithiol ar wahân y mae ganddynt ill dau eu swyddogaethau cyfreithiol eu hunain fel y disgrifir uchod. Nid yw Archwilio Cymru yn endid cyfreithiol.

Rydym yn croesawu gohebiaeth a galwadau ffôn yn Gymraeg ac yn Saesneg. Ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi. We welcome correspondence and telephone calls in Welsh and English. Corresponding in Welsh will not lead to delay.

Mae'r ddogfen hon ar gael yn Saesneg hefyd.